

LIIKEKANNALLEPANO.

Heinäkuun 16 päivänä sotavuonna 1941 istui allekirjoittanut työpöytänsä ääressä Suomen Pankin Joensuun konttorissa päivän postiin tutustumassa. Kesälomani oli juuri edellisenä päivänä päättynyt ja tuntui mukavalta taas ryhtyä totuttuja tehtäviä hoitamaan. Terveyteni, joka koko loman aikana oli ollut huono, oli edelleen vähemmän tyydyttävä, mutta arvelin sen vähitellen paranevan elämän jälleen muuttuessa säännöllisemmäksi.

Aivan säännölliseksi se tuskin sentään heti muuttuisi, siitä tulisi kai vihollisemme edelleen pitämään huolta. Olihan jo runsaan kolmen viikon aikana ehditty hyvässä kaupungissamme antaa 67 hälytysmerkkiä ja ilmasta käsin oli meitä pommitettu jo 12 kertaa, joista viimeinen vasta edellisenä päivänä. Oli sen vuoksi liian optimistista uskoa, että vastedes saisimme olla rauhassa. Toiselta puolen oli meitä varten kunostettu pommisuoja juuri saatu valmiiksi, mikä taas viittasi siihen, että tulevaisuudessa sitä ei paljonkaan tarvitsisi käyttää ja sehän tietäisi rauhallisempia oloja. (Niin itse asiasa kävikin.)

Näissä mietteissä vein postin edelleen käsiteltäväksi ja huomasin, ettei toimistossa ollut kuin yksi ainoa asiakas, joten huomautin konttoriapulaiselle, että hiljaistapa on

pankissa kesken sotaa. Palattuani jälleen paikalleni vilkkaamaan viimeksi saapuneita pääkaupungin lehtiä hiljaisuus häiriintyi puhelimen kirkkaalla soitolla ja keskus ilmoitti "kaukopuhelu".

Langan toisessa päässä puhui kamreeri Paul Blomquist ja viesti, jonka hän Johtokunnalta välitti, pani pian unohtamaan niin hiljaisuuden pankissa kuin omat sairaudet.

Kamreeri Blomquist ilmoitti melkein yhteen hengenvetoon,

että Johtokunta on puolustusvoimilta saadusta kehoituksesta päättänyt,

että Sortavalassa on mahdollisimman pian jälleen avattava pankin konttori,

että tämä tehtävä on annettu minulle,

että muu henkilökunta on myös jo määrätty ja siihen tulee kuulumaan Oulun konttorin kassanhoitaja, vänrikki R. V. Terämaa ja pääkonttorin tilapäiset kassapulaiset, lotta Annikki Rapeli ja lotta Raina Sorva sekä vahtimestari, jonka minun tulee hankkia Joensuusta tai Sortavalasta ja jonka tulee olla suoje-luskuntalainen,

että henkilökunnalle on jo annettu lähtömääräys,

että ryhmän tulee olla valmiusasemassa Joensuussa kunnes pääsy eteenpäin on mahdollinen sekä

että kaikkien tulee esiintyä sotilasvirka- tai lottapuvussa.

Saadessani tämän seikkaperäisen määräyksen jälkeen vuorostani puheenvuoron, ilmoitin olleeni loman aikana sairana ja että tunsin itseni edelleen hyvin heikoksi ja väsyneeksi, joten tiedustelisin eikö tähän, varmasti vaativaan tehtävään voisi määrätä jotakin muuta pankin palveluksessa olevista upseereista etenkin kun itse olin haarakonttorien johtajista nuorin ja vähiten kokenut. Myös upseerina olisi parempi määrätä joku toinen, jolla olisi korkeampi sotilasarvo kuin vaatimattomalla luutnantilla.

Tähän vastasi kamreeri Blomquist, että mikään muutos ei tule kysymykseen vaan tulee minun huolehtia tehtävästä, koska Johtokunta katsoo minut sopivimmaksi järjestämään tämän a-

sian.

Näin ollen ei ollut muuta edessä kuin ryhtyä toimeen, joten tiedustelin lähempiä ohjeita. Samalla huomautin siitä, että Sortavalan valtaus tuskin oli niin lähitulevaisuudessa odotettavissa, vaan oli luultavaa, että vihollisemme panisi kovaa vastaan ja ryhmä siten joutuisi odottamaan viikkoja ellei koko kuukautta Joensuussa ennenkuin se pääsisi lähtemään päämääräänsä. Sitäpaitsi oli kassanhoitaja Ylönen Joensuusta edellisenä päivänä lähtenyt nauttimaan kesälomastaan, joten myös Joensuun konttorin asiat oli järjestettävä ennen mahdollista lähtöä.

Kamreeri Blomquist lupasi heti kutsua kassanhoitaja Ylösen takaisin työhön, mutta muuten ei hän voinut antaa mitään muuta ohjetta kuin että Sortavalaa varten varattu henkilökunta olisi käytettävä Joensuun konttorin töissä ja muuten olisi minun toimittava olosuhteiden mukaan.

Lopuksi kysyin, tulenko saamaan tämän määräyksen kirjallisesti vahvistetuksi, mutta sitä ei luvattu. Ainoastaan henkilökohtainen suosittelukirjelmä tulisi jokaiselle ryhmän jäsenelle annettavaksi ja ne lähetetään neitien mukana minulle.

Loppusoitto.

Vai semmoisia suunnitelmia, ajattelin ja mieleeni muistui aika tasaan 15 kuukautta sitten, kuinka Moskovan rauhan jälkeen Sortavala oli tyhjennettävä ja pankin sikäläinen konttori joutui kiireellisesti siirtymään pois välttääkseen joutumista ryssien jalkoihin, kuinka Sortavalan konttorin johtaja K. M. Jauhiainen väsyneenä mutta sotaisen näköisenä ja pistooli vyöllä ilmestyi rouvineen Joensuun konttoriin ja pian sen jälkeen muu henkilökunta mukanaan kassa ja osa konttoritarpeista.

Muistin kuinka sekaista oli konttorihuoneistossa, jossa kahden konttorin piti toimia yhtä aikaa ja kuinka, sortavalalaisten levättyä, ryhdyin toimenpiteisiin järjestyksen palauttamiseksi, kuinka sanelin johtaja Jauhiaiselle kirjelmän Johtokunnalle lähetettäväksi seikkaperäisine ehdotuksineen Sortavalan konttorin lakkauttamiseksi ja sen henkilökunnan hajottamiseksi ja kuinka nopeasti ratkaisu tuli kirjelmän

mukaisesti toimeenpantavaksi sekä vielä koko jälkiselvittely siihen kuuluvine seikkoineen.

Kaikki tämä tuli eteeni selvästi kuin elokuvateaterin valkokankaalla. Se siis ei ollutkaan mikään loppunäytös, vaan nyt tulisi jatko ja minä tulisin uudemman kerran näyttämään osan Suomen Pankin Sortavalan konttorin historiasa.

Tuntui ihan kuin nyt edessäoleva komennus olisi tullut jonkunlaisena rangaistuksena siitä, että olin liian rajusti sotkeutunut asioihin, joiden kanssa minulla itse asiassa ei olisi pitänyt olla mitään tekemistä.

Hyvinhän tiesin, ettei määräyksen takana ollut mitään tämmöistä kostoajatusta, sillä Johtokunta tuskin enää muistikaan osuuttani Sortavalan konttorin lakkauttamisen yhteydessä, vaan sillä nähtävästi ei ollut sopivampaa miestä määrätä ja sen vuoksi minä sain tämän, ei rangaistus- vaan, kunniatehtävän.

Sitä kyllä ihmettelin, että toiminta nyt jo määrättiin Sortavalassa aloitettavaksi, jossa se ei moniin aikoihin tulisi olemaan mistään varsinaisesta merkityksestä, sillä valtauksen jälkeen sotaväki varmastikaan ei jäisi sinne makamaan, vaan siirtyisi nopeimmiten pois uusiin tehtäviin.

Arvasin kuitenkin, että Johtokunnalla oli tarkempia tietoja suunnitelmista kuin minulla, joten oli parasta vaan heti valmistautua saatua määräystä toteuttamaan.

Annetut ohjeethan olivat siksi väljät, "toimikaa olosuhteiden mukaan", ettei sen parempaa valtakirjaa voinut pyytää. Vahinko vaan, ettei kirjallista vahvistusta annettu, sillä siitä olisi monta kertaa ollut hyötyä, kun olisi ollut tarpeellista lyödä selvät paperit pöytään sotilasviranomaisille ja muille.

Koko määräys semmoisenaan ja siinä muodossa, jossa se annettiin tuli täydellisenä yllätyksenä, vaikka aavistinkin, että pankin tulisi ryhtyä jonkinlaisiin toimenpiteisiin.

Edellinen sota oli kyllä selvästi osoittanut, että

sodankäynti vaatii huomattavaa joustavuutta ja poikkeuksellista toimintaa myös pankilta.

Itse asiassa oli tämä kysymys monta kertaa askarruttanut mieltäni ja useasti oli siitä keskusteltukin kassanhoitaja Ylösen kanssa.

Näiden keskustelujen yhteydessä oli ajatuksissani vähitellen hahmoitunut järjestelmä, joka olisi otettava käyttöön siinä tapauksessa, että sota taas syttyisi ja me puolestamme joutuisimme näyttämään hyökkääjän osaa.

Tämä suunnitelma ei kyllä vastannut Johtokunnan nyt antamaa määräystä sen alkuperäisessä muodossa, mutta kehitys ohjasi asiat toiseen uomaan. Tapahtumain kulku vei siihen, että mainittu suunnitelmani tuli viimeistä piirtoa myöten toteutetuksi tavalla, joka käy ilmi jälkiseuraavasta selostuksesta.

Yllätyksestä huolimatta en siis joutunut rakentamaan aivan tyhjän päälle, vaan oli valmiiksi ajateltu järjestelmä toiminnan melko vankkana pohjana. Tämä varmasti suuresti vaikutti työmme onnistumiseen.

Suunnitelma luonnollisestikaan ei voinut olla niin täydellinen, että kaikki käytännölliset ja teknilliset seikat olisi otettu huomioon. Nehän tulisivat joka tapauksessa olemaan paikallisista oloista riippuvaisia. Sen sijaan periaate, jonka mukaan olisi toimittava, oli selvä.

Alussa näytti kuitenkin siltä, kuin ei suuriakaan mahdollisuuksia tulisi olemaan toteuttaa mitään yksityisiä suunnitelmia, sillä määräyshän oli siirtyä Sortavalaan ja jäädä sinne. Tämäkin voisi tapahtua vasta melko pitkän odotusajan jälkeen, koska Sortavala vielä määräyksen saapumishetkellä oli lujasti vihollisen käsissä ja painostus meikäläisten taholta sillä hetkellä suuntautui aivan toiseen suuntaan Aunukseen päin.

Määräys kun annetaan, on tietysti tarkoitus, että sitä noudatetaan hengen ja kirjaimen mukaan, jos se vaan on mahdollista, joten muuta neuvoa nyt ei ollut, kuin rauhassa jäädä odottamaan mitä tulemaan piti.

Kun uutta pankkikonttoria avataan, tarvitaan tietysti mukaan myös kassa. Tätä puolta ajatellen lähetti Johtokunta melkoisen määrän kaikkia lajia rahaa Joensuuhun aikanaan siirrettäväksi edelleen Sortavalaan.

Joensuun konttorin holvissa ei ollut tilaa näille ylimääräisille kassavaraille, joten jouduimme sijoittamaan ne pankkihuoneistoon missä vaan tilaa löytyi. Hyvällä tahdolla asia aina järjestyy ja niin nytkin. Kovat rahat pantiin pesuhuoneeseen ja setelilaatikot johtajan huoneeseen pinoon. Eihän säilytys näin järjestettynä ollut oikein ensiluokkainen varmuusnäkökannalta, mutta kun ulkopuolella aina liikkui aseistettu sotilaspartio ja ovet voitiin lukita kaksilla lukkoilla, oli oltava tyytyväinen siihenkin. Pian tuli lisäksi vartiomies huoneiston sisäpuolellekin, eikä sen enempää voine vaatiakaan.

Vaikka koko asia Joensuun näkökulmalta katsottuna näytti melko vähän kiireelliseltä, oli pääkonttori nähtävästi toista mieltä, koska se nyt jo lähetti henkilökunnan matkaan.

Niinpä saapuivat neidit Rapeli ja Sorva jo 17. päivän aamuna ja vänrikki Terämaa saman päivän iltana Joensuuhun ja ensimmäinen tehtävä oli järjestää majoitus heille.

Kaupungissa ei kyllä ollut ainoatakaan virallista majapaikkaa vapaana, sillä kaikki mahdolliset ja mahdollomat tilat olivat puolustusvoimain taholta varatut. Näin ollen oli tiedusteltava jostain yksityismajoitusta, mutta sekin jäi tuloksettomaksi. Kun muuta neuvoa ei keksitty, päätin luovuttaa omasta huoneistostani yhden huoneen neitien käytettäväksi perheeni ollessa maalla ja poissa pommituskohteesta. Vänrikki Terämaa sai tyytyä pankin arkisto- ja virkistyshuoneen leposohvaan joutuen siten samalla öiksi vartioimaan niitä ylimääräisiä kassavaroja, joita emme saaneet mahtumaan holveihin.

Myös ruokailu saatiin järjestetyksi tyydyttävällä tavalla, neitien syödessä ravintolassa Terämaan tyytyessä sotilasmuonaan, jonka hän matkustavana upseerina sai läheisessä sotilasruokalassa.

Odotusajan kehoitin neitejä käyttämään tutustuak-

seen esiintyviin töihin, neiti Rapeli konttori- ja neiti Sorva kassapuolella. Vänrikki Terämaa sai tehtäväkseen järjestää kuntoon tarpeelliset konttori- y.m. välineet, joita meidän tulisi ottaa mukaan lähtiessämme.

Suuri osa Sortavalan entisen konttorin välineistä hän oli varastoituna Joensuussa ja siitä oli kaikki tarpeellinen otettava esille sekä Joensuun konttorin varsinaisesta varastosta täydennettävä.

Näin näytti kaikilla olevan omat tehtävänsä, mutta Terämaan osalta työ oli suoritettu kolmessa päivässä, joten hän jäi joutilaaksi.

Vielä hullummaksi muuttui tilanne, kun kassanhoitaja ja Ylönen heinäkuun 21. päivänä palasi keskeytetyltä kesälomaltaan, jolloin pienessä konttorissa yhtä aikaa oli kaksi joutilasta kassanhoitajaa sekä yksi kesäajaksi määrätty v.t. kassanhoitajatar, joka todellisuudessa hoiti kassaa.

Tämä tilanne luonnollisestikaan ei voinut jatkua, vaan oli asia järjestettävä järjellisemmälle kannalle. Kaksi vaihtoehtoa oli valittavana, nimittäin joko uudestaan hajoitetaan Joensuuhun koottu ryhmä lähettämällä Sortavalaan airotut henkilöt kotiin odottamaan siellä lopullista lähtöhetkeä tai sitten järjestettävä lähtö mahdollisimman pian tapahtuvaksi vaikka johonkin väliaikaiseen paikkaan, josta sitten aikanaan tultaisi siirtymään Sortavalaan.

Edellinen vaihtoehto ei houkutellut, joten jälkimmäistä oli yritettävä. Tässä vaiheessa päätin ottaa suoran yhteyden sotilasviranomaisiin saadakseni heidän mielipiteensä selvälle.

Tämäkään ei ollut ihan yksinkertaista, kun en oikein ollut selvillä siitä kenen puoleen olisi käännyttävä ja miten yhteys olisi aikaansaataavissa.

Soitin piiripäällikölle, majuri Rainiolle, mutta asia oli hänelle ihan tuntematon, vaikka hän arveli, että asiaa parhaiten saisi selvyttä Karjalan Armeijan Esikunnassa,

